HELSINGIN HALLINTO-OIKEUS
HELSINGFORS FÖRVALTNINGSDOMSTOL

Asiantuntijakuulemi-nen

HKIHAO/585/2023

7.11.2023

Kuultavana hallinto-oikeustuomari Lotta Haverinen

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Hallintovaliokunnan kutsu 27.10.2023 kokoukseen 8.11.2023 klo 11.30

Asia: HE 62/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle tietosuojalain ja henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain muuttamisesta

Pyydettynä kirjallisena lausuntona Helsingin hallinto-oikeus lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Hallituksen esityksessä esitetään muun ohessa uutta oikeussuojakeinoa, jonka mukaan rekisteröidyllä olisi pääsy hallinto-oikeuteen tapauksissa, joissa hän ei ole saanut kolmessa kuukaudessa vähintään arviota päätöksen antamisajankohdasta tietosuojavaltuutetulta.

Hallinto-oikeus on antanut oikeusministeriölle lausunnon sekä täydentävän lausunnon hallituksen esityksen luonnoksesta. Tuolloin hallinto-oikeus katsoi, että kantelu laillisuusvalvojille on hallinto-oikeuden näkökulmasta rekisteröityjen oikeuksien turvaamiseksi sinänsä riittävää viivästys-/passiivisuustilanteissa, mutta esitetty sääntely lienee välttämätön EU:n perusoikeuskirjassa ja tietosuoja-asetuksessa oikeussuojakeinoille asetettujen vaatimusten täyttämiseksi. Hallinto-oikeus on pitänyt kannatettavana, että uudella oikeussuojakeinolla olisi mahdollisimman rajattu soveltamisala ja rajatut vaikutukset. Hallinto-oikeus on edelleen katsonut, että velvollisuus olla ensiksi yhteydessä tietosuojavaltuutettuun ennen asian tutkimista hallinto-oikeudessa olisi perusteltu, jotta tuomioistuinmenettelyyn olisi ainoastaan pääsy aidossa passiivisuus- tai laiminlyöntitilanteessa. Hallinto-oikeus on katsonut, että asiat voitaisiin ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa hallinto-oikeudessa.

Hallinto-oikeuden käsityksen mukaan hallituksen esityksessä onkin päädytty sellaiseen ratkaisuun, jossa EU-oikeuden asettamat minimivaatimukset oikeussuojakeinolle pyritään täyttämään, mutta jossa uudella oikeussuojakeinolla olisi mahdollisimman rajattu soveltamisala ja rajatut vaikutukset. Hal-

linto-oikeus pitää tätä edelleen perusteltuna kyseisenlaisessa erillisratkaisussa. Ottaen huomioon, että perustuslain 21 §:n mukainen oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä koskee kaikkia hallintoasioita, ei voida pitää perusteltuna, että tietosuoja-asioille annettaisiin muihin hallinnollisiin asioihin nähden merkittävästi vahvempaa suojaa. Hallinto-oikeus ei pidä myöskään lisätehosteita kuten uhkasakkoa, määräajan asettamista ratkaisun antamiselle tai hyvitysmahdollisuutta esitetyn mukaisen oikeussuojakeinon yhteydessä tarpeellisina. Esitetyssä muodossa lisätehosteet saattaisivat merkitä sitä, että rekisteröidyille, joille ei ole annettu arviota päätöksen antamisajankohdasta kolmen kuukauden määräajassa, annetaan vahvempaa suojaa ja potentiaalisesti ohituskaista ratkaisun saamiseen asiassaan suhteessa muihin rekisteröityihin. Näiltä osin hallinto-oikeus pitää esityksessä tehtyjä ratkaisuja perusteltuina. Yleisinä huomioina hallituksen esityksestä hallinto-oikeus toteaa lisäksi, että uusi oikeussuojakeino todennäköisesti lisää hallinto-oikeudessa käsiteltävien asioiden määrää, mutta huomioon ottaen hallituksen esityksessä esitetyt tiedot tietosuojavaltuutetun päätöksiin kohdistuneiden kanteluiden määrästä, tuskin vähentää laillisuusvalvojien työmäärää vastaavasti. Tässä vaiheessa on vaikea arvioida, paljonko lakimuutos lisää hallinto-oikeuksien työmäärää, mutta sillä saattaa olla jonkin verran vaikutuksia myös hallinto-oikeuksien resurssointiin. Yleisesti ottaen pitkiä käsittelyaikoja ei myöskään voida ratkaista oikeussuojakeinoilla, vaan viranomaisille tehtäviensä laatu huomioon ottaen osoitetuilla riittävillä resursseilla.

Esitetty uusi oikeussuojakeino on hallituksen esityksestä ilmenevällä tavalla muuttunut valmistelun aikana kahdesti. Ehdotuksena on ensiksi ollut, että asiat käsiteltäisiin muina hallintolainkäyttöasioina, eli käytännössä hakemusasioina. Tämän jälkeen on ehdotettu, että passiivisuus katsottaisiin tutkimatta jättämistä koskevana päätöksenä, josta voi valittaa hallinto-oikeuteen. Täydentävän lausuntokierroksen jälkeen tehtyä muutosta, jonka mukaan passiivisuus tulkitaan *käsittelyn hylkäävänä päätöksenä,* on hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan osin epäonnistunut. *Käsittelyn hylkääminen* ei ole oikeudellinen käsite, eikä se ole myöskään yleiskielellisesti helposti ymmärrettävissä. Hallinto-oikeus katsookin, että käytetyn sanamuodon perusteella on sekaannusvaara sen suhteen, mitä hallinto-oikeus voi tutkia ja minkälaisen ratkaisun se voi tehdä asiassa. Vaarana on, että ehdotettu säännös esitetyssä muodossa johtaisi passiivisuus- ja laiminlyöntiin liittyvien asioiden lisääntymiseen hallinto-oikeuksissa myös tilanteissa, jotka eivät kuulu esitetyn oikeussuojakeinon soveltamisalaan. Aiemmin ehdotetussa rakennelmassa, jossa passiivisuus tulkitaan tutkimatta jättämistä koskevana päätöksenä, ei syntynyt samalla tavalla sekaannusvaaraa suhteessa hallinto-oikeuden toimivaltaan. Sinänsä asian käsitteleminen hakemusasiana olisi oikeussystematiikan kannalta selkein vaihtoehto.

Lakiesityksen mukaan passiivisuusvalitus voidaan tehdä suoraan hallinto-oikeudelle, kun kolmen kuukauden määräaika on umpeutunut, eikä rekisteröidylle ole samassa ajassa annettu arviota päätöksen antamisajankohdasta. Esityksessä on katsottu epätarkoituksenmukaiseksi säätää kiirehtimisvaatimuksen tai muun tiedustelun esittämistä edellytykseksi tuomioistuinkäsittelylle muun muassa lisätyön välttämiseksi rekisteröidylle, tietosuojavaltuutetulle ja tuomioistuimelle. Kun asia tulee hallinto-oikeudessa vireille, on hallinto-oikeuden lausuntopyynnöllä kuitenkin selvitettävä asian käsittelyn vaihe tietosuojavaltuutetulta, mikä puolestaan aiheuttaa tietosuojavaltuutetulla saman työmäärän, kuin että tiedustelua edellytettäisiin rekisteröidyltä ennen asian vireille panoa tuomioistuimessa. Lisäksi tuomioistuimen lausuntopyyntö voi johtaa asian käsittelyyn tai arvion antamiseen päätöksen antamisajankohdasta, jolloin oikeussuojan tarvetta ei enää ole. Tuomioistuintasoisen oikeussuojakeinon tulisi aina kohdistua selkeään oikeussuojan tarpeeseen. Tästä lähtökohdasta olisi perusteltua säätää velvollisuudesta tiedustella käsittelyaikaa ennen asian vireille panoa tuomioistuimessa.

Lisäksi on otettava huomioon, että hallinto-oikeuskäsittelystä peritään lähtökohtaisesti oikeudenkäyntimaksu, ellei asiaa ole erikseen säädetty maksuttomaksi. Hallituksen esityksessä on todettu tuomioistuinmaksun osalta muun ohessa, että maksu voitaisiin raukeamistapauksessa jättää perimättä kohtuuttomuuden vuoksi tuomioistuinmaksulain 7 §:n 2 momentin nojalla, mitä tulkintaa tukevat myös tuomioistuinmaksulain esityöt. Hallinto-oikeus kiinnittää huomiota siihen, että tuomioistuinmaksulain 7 §:n 2 momentissa säädetty mahdollisuus maksun määräämättä jättäminen yksittäistapauksessa ilmeisen kohtuuttomuuden vuoksi on maksun määräävän virkamiehen harkinnassa.

Hallituksen esityksen luonnoksessa on alun perin katsottu, että asia on luonteeltaan sellainen, että sen voisi ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Kun valmistelun aikana on siirrytty esittämään oikeussuojakeinoksi valitusta, on samalla katsottu, että asia tulisi ratkaistavaksi kolmen tuomarin kokoonpanossa. Hallinto-oikeus katsoo edelleen, että asian ratkaiseminen ei ole luonteeltaan sellainen, että se edellyttäisi kolmen tuomarin kokoonpanoa. Riippumatta siitä, onko oikeussuojakeino luonteeltaan valitusasia vai muu hallintolainkäyttöasia, on hallinto-oikeuden käsityksen mukaan hallinto-oikeudessa selvitettävänä kaksi kysymystä: 1) onko asia pantu vireille asianmukaisesti tietosuojavaltuutetun toimistoon? 2) onko tietosuojavaltuutettu ratkaissut asian tai ilmoittanut kantelijalle arvion päätöksen antamisajankohdasta kolmen kuukauden kuluessa asian vireilletulosta? Hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan näiden kysymysten ratkaiseminen ei edellytä yhtä tai ainakaan kahta tuomaria enempää.

Hallinto-oikeus on ollut hallituksen esityksen johdosta myös lakivaliokunnassa kuultavana. Lakivaliokunnalle annettu kirjallinen asiantuntijalausunto on pitkälti samansisältöinen tämän lausunnon kanssa.

Lausunnon on valmistellut hallinto-oikeustuomari Lotta Haverinen.

Ylituomari Ann-Mari Pitkäranta

Helsingin hallinto-oikeus
Radanrakentajantie 5
Helsinki 00520
Puh.: 029 56 42000
S-posti: helsinki.hao@oikeus.fi
www.hehao.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Ann-Mari Pitkäranta
Hallinto-oikeuden ylituomari
Helsingin hallinto-oikeus
ann-mari.pitkaranta@oikeus.fi